לְבָרֵךְ

וַיְקָרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ (בראשית מא, מג)

"זה יוסף שרוח חכ בחכמה" (ד"ז)

מתודתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת לך לך תשפ"ז • שנה ו' - גליון רצ"ה • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

אוצרות יוסף
שביעית בזמן הזה

קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה (יג, יז).

ארץ ישראל מוחזקת
מאבותיהם - בגדר ירושה או קנין גמור

מה שכתב כבוד קדושתו[א], דאף על גב דהיתה הארץ ירושה מאבותיהם (בבא בתרא קיט.), מכל מקום לא היה קנוי קניין גמור, והיה רק שֶׁם ירושה, אבל לא שֵׁם קנין, עד שקנו אותם בימי יהושע על ידי הכיבוש.

הנה מש"ס בבא בתרא (שם) דאמר דבשביל שהיתה ירושה מאבותיהם לא נחשב ראוי לעניין בכורה - רק מוחזק, וכן מש"ס עבודה זרה (נג:) דאמר דלא היו העכו"ם יכולים לאסור האילנות על ידי עבודה זרה - מפאת דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, כיון דהיתה ירושה לישראל מאבותיהם, יעוין שם, משמע דהיה קנוי להם מכבר קנין גמור, ונחשב שלהם ממש.

אולם בקידושין (כו.), 'וירשתם אותה וישבתם בה' (דברים יא, לא), במה ירשתם - בישיבה, משמע דלא היה קנוי מלפני החזקה והכיבוש. ואמנם צריך לומר בלאו הכי, דמאן דאמר דשם לית ליה דהיתה ירושה מאבותיהם, דהא אמר 'במה ירשתם בישיבה'.

ובמקום אחר **בחידושי** (ראה בית האוצר מערכת א כלל רה ד"ה ארץ - ד"ה ולפי"ז) כתבתי בזה, על פי מה שכתב **ביד רמ"ה** בבא בתרא שם (אות נו ד"ה אלא), דהא דהיתה מוחזקת בידם מאבותיהם, היינו משום דהשם יתברך הבטיח לאבות לתת הארץ לזרעם (ראה לעיל יב, ז; להלן כו, ג; שם כח, יג), ואין מי שיעכב על ידו יתברך, ועל כן ממנן שעתיד לבוא בוודאי ליד אדם, חשוב מכבר שלו, יעויין שם. והרי זה כהך דגיטין (לז.), כל העומד לגבות כגבוי דמי, וכמובן.

ולפי זה, לפי מה שכתבו תוספות חגיגה (ד. ד"ה לא) דכל העומד להשתחרר - דכמשוחרר דמי, היינו רק בנשתחרר לבסוף, ומה שאין כן היכא דמת העבד קודם השיחרור ואגלאי מילתא למפרע דלא היה עומד לשיחרור, עיין שם. ואם כן הכא נמי, רק הואיל ועשו קניין בארץ על ידי הכיבוש וישיבה וקנו לבסוף - הוא דהוי ליה שלהם מאז מפאת כל העומד כו', מה שאין כן אילו לא קנאוה באמת לבסוף, לא היתה נחשבת מוחזקת למפרע כלל, ודו"ק. כן כתבתי במקום אחר בחידושי, וטיילתי שם עוד בזה (ראה שם ד"ה וע"ע), ואין כאן מקום להאריך.

בית האוצר
מערכת א כלל א

וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֶּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי (יד, יג).

תואר 'ישראל' לאבות

עיין מכילתא משפטים (מסכתא דנזיקין פרשה א אות יג) על הכתוב (שמות כא, ב) 'כי תקנה עבד עברי', וז"ל: בבן ישראל הכתוב מדבר, ואף על פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר (שם ה, ג) 'ויאמרו אלקי העברים נקרא עלינו', ואומר 'ויבא הפליט ויגד לאברם העברי', עכ"ל.

דע, דמדברי המכילתא אלה, דאמר 'בבן ישראל הכתוב מדבר', ומייתי ראיה מ'ויבא הפליט ויגד לאברם העברי', מוכח דאברהם כבר היה לו תואר 'ישראל'. ואם דשם 'ישראל' נתחדש רק ביעקב (ראה להלן לב, כט), עם כל זה ענין הישראלי כבר היה לאברהם, ומפאת זה הוא דנקרא בדברי חכמים בלשון 'ישראל', ויש מזה כדמות ראיה, דגם אברהם כבר יצא מכלל בני נח[ב].

והכי מוכח נמי מש"ס קידושין (יח.), דאמר דעשו היה 'ישראל מומר', ועל כן אין ללמוד מקרא ד'כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר' (דברים ב, ה) דעכו"ם יורש את אביו דבר תורה, דדילמא ישראל מומר שאני, עיין שם היטב. ומוכח גם מזה, דעוד מלפני יעקב כבר היה לאבות שם 'ישראל', דאם לא כן, מאין היה לו לעשו שם 'ישראל מומר', והרי הוא קילקל מַעֲשָׂיו מעודו. ועל כרחך דמפאת שהיה בן יצחק, ויצחק היה לו שם 'ישראל', על כן היה נחשב ישראל מלידה, ולפי שהוא קילקל את מעשיו נחשב 'ישראל מומר', וזה פשוט.

ועיין עוד נדרים (לב.), 'ויוצא אותו החוצה' וגו' (להלן טו, ה), אמר לפניו, רבונו של עולם, נסתכלתי במזל שלי כו'. אמר לו, צא מאצטגינות שלך, אין מזל 'לישראל'. ומוכח גם כן, דכבר גם אברהם היה קרוי 'ישראל'. וכבר הבאתי (ראה בית האוצר שם אות א ד"ה הנה) **חידושי אגדות** למהרש"א בבא בתרא (טו: ד"ה ס"ל) שנסתפק בזה - אי היו קרוים 'ישראל' קודם מתן תורה.

ודע, דמגוף הך סוגיא דקידושין (יח.), נמי יש להוכיח בפשיטות דיצאו האבות מכלל בני נח. דאילו לא יצאו מכלל בני נח, אם כן הרי היה להם דין בני נח, ואם כן הרי שפיר יש ללמוד מדין ירושה דמצינו בהו - דעכו"ם יורש את אביו ושיש ירושה לעכו"ם וכמובן, ובאתי רק להעיר.

גליוני הש"ס
יבמות מו:

הַמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ (יז, יג).

בענין מילת עכו"ם
ובדין לשמה במילת גר

ביבמות (מו:), דתניא, הרי שבא ואמר מלתי ולא טבלתי, מטבילין אותו ומה בכך, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר אין מטבילין, וברש"י: שמא ערבי מהול וגבעוני מהול הוא, וצריך להטיף ממנו דם ברית, דרבי יוסי תרתי בעי.

עיין שאילת יעב"ץ (ח"ב סימן קסד), הקשה דרבי יוסי אדרבי יוסי, דביבמות סבירא ליה לרבי יוסי דמילת עכו"ם אינה מילה, ובעבודה זרה (כז.) שמעינן ליה בהדיא איפכא[ג], עכ"ל. והניח זה בקושיא חמורה[ד].

ולא ידענא מאי קאמר, דלפירוש רש"י ביבמות דחשש רבי יוסי שמא הוא ערבי מהול כו', אם כן הרי אין כאן התחלת קושיא.

ולולא דברי רש"י אני מסופק, דאף דסבירא ליה לרבי יוסי בעבודה זרה דלא בעינן מילה לשמה, אולי הוא רק במילה ישראלית דאיירי בה התם, דביה כתיב 'המול ימול', ומיניה הוא דמפיק רבי יוסי שם דלא בעינן מילה לשמה, עיין שם היטב, ומה שאין כן במילת גירות, דאמרינן בכריתות (ט.), מה אבותינו לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה כו', ומילת האבות הרי כיוונו בה לשמה, על כן אפשר דבעינן בכל גר מילה לשמה.

וגם מסברא לא דמיא מילת ישראליות - דהיא רק קיום מצוה לבד, למילת גירות שיש לה פעולה וחלות, שנותנת עליו קדושה ישראליות, על כן קשה לומר שהמעשה לבדה - גם אם כיוון העושה לחיתוך בעלמא - תעשהו גר. ויש להאריך עוד, ואין הגליון מספיק.

מרגניתא דיוסף
ענינים מופלאים, פניני חכמה ודעת ושכיות חמדה מתורת רבינו זי"ע

בדברים רוחניים לא שייך חלוקה וריבוי

הקדושה הרוחנית מאוחדת ואחת היא בכל מקומותיה, דרק בגופים שייך חלוקה ופירוד לומר שהם חפצים שונים, וכן הקדושה הרוחנית שייך בה חלוקה רק מפאת היותה נשואה בגופים, אבל עצם הקדושה מציאות אחת היא (ראה גור אריה פרשת ויצא כח, יא אות יז).

וכן כתבו חכמי המחקר (ראה מורה נבוכים ח"ב פרק א; כוזרי מאמר ה אות יב דף כח:), כי הרוחניים לא יתכן בם חלוקה וריבוי - רק מפאת היותם נשואים בחומרים, או בהיות האחד מהם עִלָּה והשני עלול, אבל עצם הרוחניות לא יתכן בו חלוקה וריבוי כלל, וכנודע ומפורסם בספריהם.

א) דברים אלו נכתבו אל: "מחותני הרב הגאון הקדוש מהו' **ישראל מקאצק** שליט"א" (אדמו"ר מקאצק-פילוב זצ"ל, ראה אודותיו באוצרות יוסף שביעית בזמן הזה, מבוא 'ספרי דבי רב' עמוד 23 הערה לג).

ב) ראה בית האוצר שם תחלת הכלל: " הנה נא, בענין אם האבות יצאו מכלל בני נח, כבר האריכו בו **הראשונים ז"ל** (ראה רש"י עבודה זרה ג. ד"ה נמרוד; רמב"ן פרשת אמור כד, י ד"ה והצרפתים; עיין פרשת דרכים דרוש א)".

ג) דיליף שם מריבוי 'המול ימול', דמילת עכו"ם כשירה.

ד) וסיים שם: "ומאן דמתרגם לי הני תרי אליבא דחד תנא, מחזיקנא ליה טיבותא בפרח וכפתר, נקיטנא תרי מתנתא דתורה, ויהיבנא ליה דלישקול אגריה לאלתר".

פרק כ (ב)
לא תעשה כל מלאכה

אבות ותולדות

פלוגתא דרבה ורב יוסף אם המלאכה נדונית לפי המעשה או לפי המחשבה

הנה, יש להבין פלוגתא דרבה ורב יוסף במועד קטן (ב:), איתמר, המנכש (עוקר עשבים רעים מתוך הטובים, ומתוך כך גדילים הטובים יותר), והמשקה מים לזרעים בשבת, משום מאי מתרינן ביה. רבה אמר - משום חורש, רב יוסף אמר - משום זורע. אמר רבה, כוותי דידי מסתברא, מה דרכו של חורש לרפויי ארעא, האי נמי קא מרפויי ארעא. ורב יוסף אמר כוותי דידי מסתברא, מה דרכו של זורע לצמוחי פירא, האי נמי מצמח פירא.

ובתוספות שם (ד"ה קא מרפויי ארעא) כתבו וז"ל: דבתר עיקר המלאכה אזלינן, ודומה לחורש. ורב יוסף - אף על גב דעיקר המלאכה דומה לחורש, מחשבת הנכוש לאו לרפויי ארעא. ובהכי פליגי, דרבה סבר בתר המעשה מדמינן לה ולא אחר המחשבה, ורב יוסף סבר דבתר מחשבה אזלינן - דהוי עיקר, ולא אזלינן בתר הדמיון, עכ"ל התוספות.

ומבואר בזה, דרבה ורב יוסף נחלקו בזה במלאכת שבת ויום טוב, אי המלאכה נידונית לפי המעשה, ועל כן כיון דהמעשה בעצמותה שם קרובה למלאכת חרישה - חשיבא חרישה. או דילמא בתר המחשבה אזלינן, וכיון דכוונתו לצמוחי פירא, לכן המלאכה נידונית לפי מחשבתו וחשיבא מלאכת זורע, דהיא לצמוחי פירא.

רבה לטעמיה דאזלינן בתר מעשיו

והנה טעמא דרבה מובן בנקל דלטעמיה אזיל, דסבירא ליה בפסחים (מו:) דהאופה מיום טוב לחול אינו לוקה, מטעמא דהואיל אי מיקלעי ליה אורחים - חזי ליה, ורב חסדא פליג עליה התם וסובר דלוקה, ולא אמרינן הואיל וכו'. וכבר העירו כל **האחרונים** (ראה צאן קדשים מנחות סד. בתוספות ד"ה להעלות; איגרא רמה סוכה מב. ד"ה בכאן; ברוך טעם שער ד דין א ד"ה ובאמת) דסברת פלוגתתם הוא, אי בתר מחשבה אזלינן או בתר מעשה אזלינן, דרבה סבירא ליה דבתר מעשה אזלינן, ועל כן עצם המעשה היא מלאכת אוכל נפש, כיון שראויה לאורחים. ורב חסדא סבירא ליה דבתר מחשבה אזלינן, ולכן לא חשיבא מלאכת אוכל נפש דיום טוב, כיון דלא היתה כוונת האופה עבור האורחים שיבואו ביום טוב, כי אם היתה כוונתו לצורך חול.

והעירו כבר כל האחרונים בזה ממנחות (סד.), דסבירא ליה לרבה התם בהדיא - בדבר כמו זה - דבתר מעשיו אזלינן, ורבא סבירא ליה התם דבתר מחשבתו אזלינן, עיין שם[א].

ואם כן רבה לטעמיה, דסבירא ליה דבתר מעשה אזלינן, ושהמלאכה נידונית לפי עצם המעשה, על כן שפיר גם כאן בהך דמועד קטן סבירא ליה כן - דחשיב חורש, כיון שעצם המעשה היא כן, ולא אזלינן בתר מחשבתו דהיא לצמוחי פירא, וכמובן.

רב יוסף במנכש לשיטתו דראוי להיסק גדול הוי ראוי

ואולם רב יוסף דפליג בזה ארבה בסוגיא דמועד קטן הנ"ל, נראה דגם הוא לטעמיה אזיל. וזה, דהתוספות פסחים (מו: ד"ה רבה) הקשו, דרבה דסבירא ליה 'הואיל', אם כן ביטלת כל מלאכת שבת ויום טוב, דנימא הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה. ותירצו, דכיון דחולה שיש בו סכנה לא שכיח, לא חשיב ראוי.

והנה בביצה (כא:) איתא, אמר ליה אביי לרב יוסף, ולרבי יוסי הגלילי דאמר 'לכם' (שמות יב, טז) - ולא לכלבים, הני סופלי (גרעיני תמרים) לחיותא, היכי שדינן להו ביום טוב (כיון דלאדם לא חזי, ולהאכילה לבהמה לא שרי, אסירי בטלטול). אמר ליה, הואיל וחזו להסקה. תינח ביבישתא, ברטיבתא מאי איכא למימר. אמר ליה, הואיל וחזו להיסק גדול, עכ"ל הגמרא הצריך לענייננו. ומבואר בזה דרב יוסף סבירא ליה דראוי להיסק גדול מיקרי ראוי, אף על גב דהיסק גדול לא שכיח (ראה בבא בתרא יט:).

ואם כן שוב לדידיה הדרא קושיא לדוכתה, דאם כן ביטלת כל מלאכת שבת וכו', דראוים לחולה שיש בו סכנה וכמובן. ועל כרחך צריך לומר דרב יוסף לית ליה 'הואיל', והיינו משום דסובר דלא אזלינן בתר המעשה - רק בתר המחשבה, דהא פלוגתא ד'הואיל' בהא תליא וכנ"ל. ואם כן רב יוסף לטעמיה שפיר סבירא ליה גם כן בהך דמועד קטן דאזלינן בתר המחשבה, ושחשיב מלאכת זורע מפאת המחשבה לצמוחי פירא.

אביי ורב יוסף נחלקו במחלוקת רב נחמן ורב ששת

והנה יש לי לומר בזה עוד דבר נחמד בעזרת השם יתברך, על פי הך סוגיא דביצה (כא:) הנ"ל שהבאתי, דאביי שאל לרב יוסף, ברטיבתא מאי איכא למימר, אמר ליה חזי להיסק גדול. והנה יש לומר - וכן נראה פשוט, דגם אביי ידע את המציאות דסופלי רטיבתא ראויין להיסק גדול, והא דשאל לרב יוסף ברטיבתא מאי איכא למימר, נחלק בזה עם רב יוסף בסברא - אי מידי דחזי רק לדבר דלא שכיח נקרא ראוי או לא.

ופליגי ממש בפלוגתת רב נחמן ורב ששת דביצה (לג.), דרב ששת סבירא ליה דחזי להיסק גדול מיקרי ראוי, ורב נחמן סבירא ליה דלא מיקרי ראוי מפאת דהיסק גדול לא שכיח, וכש"ס בבא בתרא (יט:) דקאמר, דראוי להיסק גדול לא מיקרי ראוי, משום דהיסק גדול לא שכיח. ובזה עצמו נחלקו גם כן אביי ורב יוסף הנ"ל, דאביי סבירא ליה דחזי להיסק גדול - הואיל ולא שכיח לא מיקרי ראוי, ועל כן שפיר שאל ברטיבתא מאי איכא למימר, ורב יוסף השיב לו היפוך סברא זאת, רק דגם חזי להיסק גדול מיקרי חזי להסקה, וכמובן.

אביי ורב יוסף במוציא תבן לשיטתם בראוי למידי דלא שכיח

ומעתה, הנה נולד לנו הסברה כמין חומר בעזרת השם יתברך, בסוגיא דש"ס שבת (עו.). דתנן התם במתניתין, המוציא תבן כמלוא פי פרה (בשבת - חייב), עצה (תבן של מיני קטנית) - כמלוא פי גמל (דהוא תבן גס ביותר, ולא חזי לפרה, רק לגמל, ושיעורא דפי גמל נפיש משיעורא דפי פרה) וכו'.

ובגמרא שם, כי אתא רב דימי אמר, המוציא תבן כמלוא פי פרה - לגמל (דהתבן בעצמותו הרי יש בו שיעור הוצאה לפרה, אלא דזה חישב להאכילו לגמל, ולגמל הרי שיעורו מעט, דפי גמל נפיש מפי פרה וכנ"ל), רבי יוחנן אמר - חייב, ריש לקיש אמר - פטור. באורתא אמר רבי יוחנן הכי, ולצפרא הדר ביה. אמר רב יוסף שפיר עביד דהדר, דהא לא חזי לגמל (דהרי חישב לגמל, ולגמל הרי אינו ראוי מפני קטנות השיעור, ועל כן אינו הוצאה וראוי שיופטר). אמר ליה אביי, אדרבה, כדמעיקרא מסתברא, דהא חזי לפרה (עצם התבן הרי חשוב הוא, כיון דחזי לפרה. ואף על פי שהוא חישב עליו לגמל, ולגמל הא זוטר, עם כל זה אינו נפקע חשיבות עצמותו מפאת מחשבתו, ושפיר עצם המעשה היא מלאכת הוצאה, ושפיר ראוי שיתחייב) וכו', עכ"ל הגמרא.

הרי שלך לפניך, דאביי ורב יוסף נחלקו פה בהדיא אי בתר מחשבה אזלינן במלאכת שבת או בתר המעשה אזלינן. דרב יוסף סבירא ליה דאזלינן בתר מחשבה, ועל כן כיון שחישב לגמל, ולגמל הא לא חזי, על כן אין המעשה נחשב למלאכת הוצאה, ופטור. ואביי סבירא ליה דבתר מעשה אזלינן, והתבן בעצמותו הרי הוא הוצאה כיון דהוא שיעור הראוי לפרה, ועל כן אין מחשבתו מועלת להפקיע השם מלאכה, ושפיר ראוי שיתחייב וכנ"ל.

ומעתה, הנה לפנינו מאיליו הבנה כמין חומר בעזרת השם יתברך בטעם מחלקותם. דתרוייהו לטעמייהו אזלי, דאביי לטעמיה דסבירא ליה בסוגיא דביצה הנ"ל דראוי למידי דלא שכיח לא נקרא ראוי, אם כן יכול לסבור שפיר כרבה דאמרינן הואיל, ודאזלינן בתר המעשה וכנ"ל, ואי דאם כן ביטלת כל מלאכת שבת - דראוין לחולה שיש בו סכנה, זה אינו, דראוי לחולה וכו' לא חשיב ראוי, משום דלא שכיח. ועל כן שפיר סבירא ליה לאביי גם בהך דשבת דאזלינן בתר המעשה במלאכה, ולא בתר מחשבה וכנ"ל.

ורב יוסף גם כן לטעמיה אזיל, דסבירא ליה דחזי להיסק גדול מיקרי ראוי אף על גב דלא שכיח, ואם כן שוב אין יכול לסבור הואיל וכו', דאם כן ביטלת כל מלאכת שבת וכו' וכמובן, וסובר כרב חסדא דלא אמרינן הואיל, והיינו משום דבתר מחשבה אזלינן, ועל כן שפיר סובר גם כן בהך דשבת דבתר מחשבה אזלינן. וכן סובר שפיר גם כן בהך דמועד קטן (ב:), דבתר מחשבה אזלינן וכנ"ל.

אתוון דאורייתא כלל כה פיסקא קיד-קיח

א) שנחלקו בשמע שטבע תינוק בים ופרש מצודה להעלות דגים, והעלה דגים ותינוק, לדעת רבה פטור דאזלינן בתר מעשיו, ולדעת רבא חייב דאזלינן בתר מחשבתו.

שביבי יוסף
אלומות אור לחקירות יסודות סברות וכללים המפוזרים בתורת רבינו זי"ע

תמורה - קדושה מחודשת או נמשכת

"**יש** לחקור, אם קדושת **תמורה** היא קדושה **מחודשת** כמו בהקדש ראשון, שכמו שבאומרו 'הרי זו הקדש' חלה קדושה חדשה על הדבר, כן באומרו 'הרי זו תמורה' גם כן גזרה תורה שתחול קדושה חדשה על בהמת התמורה. ומה דאסרה תורה הקדש כזה בלאו, הוא מפאת שהוציא הדבר בלשון תמורה, ורצה שהקדש הראשון יופקע קדושתו (ראה לחם משנה הלכות סנהדרין פי"ח ה"ב ד"ה כל), או דילמא, קדושת התמורה איננה קדושה מחודשת, רק היא **נמשכת** ובאה מהקדש הראשון אשר הוא מימר בו" לקח טוב כלל יז פיסקא לו-לז

קבלת דברי חבירות

~ מתוך: אוצרות יוסף שביעית בזמן הזה קונטרס א ~

בש"ס בכורות (ל:) איתא, תנו רבנן, הבא לקבל דברי חבירות, צריך לקבל בפני שלשה חבירים, ואפילו תלמיד חכם צריך לקבל בפני שלשה חבירים, עכ"ל הבריתא.

הקבלה בפני רבים או בפני חברים

ואילו ברמב"ם הלכות מעשר (פ"י ה"א) כתב, וז"ל: המקבל עליו להיות נאמן המעשרות לא (צריך לומר, 'על' המעשרות 'ולא') יהיו פירותיו דמאי, צריך להיות מעשר את שהוא אוכל, ואת שהוא מוכר, ואת שהוא לוקח, ואינו מתארח אצל עם הארץ (פירוש, שלא יאכל אצל עם הארץ החשוד על המעשרות), וצריך שיקבל עליו דברים אלו 'ברבים', עכ"ל. הנה שהרמב"ם לא כתב כלל שצריכה הקבלה להיות בפני חבירים, רק כתב סתם שצריכה שתהיה ברבים, אבל לא הזכיר 'חבירים', ודברי הרמב"ם אינם דברי הגמרא.

הכסף משנה שציין לבכורות - י"ל שהביא מקור רק ל'רבים' מדהצריכו שם שלשה

אולם הכסף משנה שם על הרמב"ם כתב, וז"ל: ומה שכתב 'וצריך שיקבל עליו הדברים ברבים', בסוף פרק עד כמה (בכורות ל:), תנו רבנן, הבא לקבל דברי חבירות, צריך לקבל בפני שלשה חבירים, עכ"ל.

אולם דברי הכסף משנה מתמיהין באמת, שהרי הרמב"ם לא הזכיר חבירים, ואיך שָׁם דברי הגמרא אלה מקור לדברי הרמב"ם. ולהליץ בעד הכסף משנה צריך לומר, דלא נתכוון ליישב הסתירה מלשון הרמב"ם ללשון הגמרא - במה שהגמרא הזכירה חבירים והרמב"ם השמיט מלהזכיר חבירים, רק בא לתת על כל פנים מקור לדברי הרמב"ם - מאין הוציא שצריכה הקבלה להיות ברבים.

ועל זה מייתי ש"ס בכורות הנ"ל - דצריכה הקבלה להיות בפני שלשה חבירים, ונודע ד'רבים' היינו שלשה, יעוין גיטין (מו.), וכמה 'רבים', רב נחמן אמר שלשה, וכן הלכה שם (שו"ע יו"ד סימן רכח סעיף כא), יעוין שם. ויעוין תוספות בבא מציעא (כו. ד"ה לשלשה) ד'רוב' היינו שלשה. ובירושלמי גיטין (פ"ה ה"ו), וכמה הם רבים, גוריון בשם ריש לקיש, שלשה בני אדם. ואם כן גם 'רבים' שהזכיר הרמב"ם פה היינו שלשה בני אדם, ואם כן על זה הרי שפיר יש מקור מש"ס בכורות הנ"ל - שצריכה הקבלה להיות בפני שלשה.

אולם הא דהש"ס אמר דאלו השלשה צריכים להיות חבירים והרמב"ם לא הזכיר חבירים, השמטה זאת לא בא הכסף משנה ליישבה, ובא רק לתת מקור לדברי הרמב"ם במה שכתב, ולזה שפיר הרי יש מקור מש"ס בכורות הנ"ל, אולם עדיין צריך עיון מדוע לא דיבר הכסף משנה כלל מן ההשמטה אשר השמיט הרמב"ם הך דבעינן שיהיו חבירים.

עוד צ"ע - שהרמב"ם לא הזכיר קבלה בתלמיד חכם

ועוד, ברמב"ם הלכות מעשר (שם) לא נזכר כלל שיהיה תלמיד חכם צריך לקבל, ואדרבה כתב בפירוש בהלכה ב' שם להיפוך, וז"ל: כל תלמיד חכם לעולם נאמן, ואינו צריך בדיקה אחריו, עכ"ל. ומשמע מדבריו להדיא, דתלמיד חכם אינו צריך קבלה כלל, שהרי בהלכה א' כתב 'המקבל עליו להיות נאמן כו' צריך להיות מעשר כו' וצריך שיקבל עליו דברים אלו ברבים', ואם כן מאי דכתב מיד אחרי זה בהלכה שאחריה 'כל תלמיד חכם לעולם נאמן ואינו צריך בדיקה אחריו', הכוונה פשוטה דתלמיד חכם אינו צריך קבלה כלל.

ויוקשה על הרמב"ם, מדוע לא הביא הך דאפילו תלמיד חכם צריך לקבל כו', ולא עוד אלא שכתב בפירוש להיפוך. ועוד יש כאן סתירה בין לשון הרמב"ם ללשון הגמרא (שם), דלשון הגמרא הוא הבא לקבל עליו 'דברי חבירות', ואילו הרמב"ם לא הזכיר 'דברי חבירות', רק כתב המקבל עליו להיות 'נאמן'.

שני דינים - לטהרות צריך 'חבירות' ולמעשרות מספיק 'נאמנות'

אמנם באמת כל קושיות אלה על הרמב"ם, תירוצים הם על דבריו אחרי העיון, ודבריו כראי מוצק. וזה אחרי העיון במקור הדברים במשניות דמאי (פ"ב), כי שם משנה ב' איתא, המקבל עליו להיות נאמן, מעשר את שהוא אוכל כו' (ככל לשון הרמב"ם (הלכות מעשר פ"י ה"א) הנ"ל). ושם משנה ג' איתא, המקבל עליו להיות חבר, אינו מוכר לעם הארץ לח ויבש כו', יעוין שם.

ובפירוש המשנה להרמב"ם משנה ב', וז"ל: רצה לומר, מי שירצה להיות נאמן על המעשרות, ושנאמין לו כשיאמר זה מעושר וזה אינו מעושר, ולא יהיו פירותיו דמאי, ירגיל עצמו במעשים אלו עד שיהיה נודע בהם ויצא לו שֵׁם, ואז יהיה נאמן, עכ"ל.

ובמשנה ג' שם כתב, וז"ל: 'חבר' נקרא תלמיד חכם, וכן יקראו לתלמידי חכמים חבירים (ראה בבא בתרא עה.), ואולם נקראו בזה השם, כי חברתם זה לזה חברה נאמנה, כי היא חברה לשם שמים. ומה שאמר בכאן 'להיות חבר', רצה לומר, שיהיה נאמן על הטומאה ועל הטהרה, ואמרינן בגמרא בכורות פרק רביעי (ל:), הבא לקבל עליו דברי חבירות צריך לקבל עליו בפני שלשה כו', עכ"ל.

הרי נתגלה טעמו של הרמב"ם ז"ל בכל מה שתמהנו עליו. וזה, דהוא ז"ל מפרש הך דבכורות רק לעניין טומאה וטהרה, דחבירים היו אוכלין חולין בטהרה כנודע (תוספתא דמאי פ"ב ה"ב; אבות דרבי נתן פמ"א מ"ח), והבא לקבל דברי חבירות אלה - היינו דיני וזהירות טומאה וטהרה - צריך לקבל בפני שלשה חבירים, ולא היתה כוונת הש"ס בכורות הנ"ל כלל על קבלה למעשרות, דההיא 'קבלה להיות נאמן' מיקריא, ולא 'קבלת דברי חבירות'.

ועל כן שפיר כתב הרמב"ם בספר היד, המקבל עליו 'להיות נאמן', ולא כתב 'דברי חבירות'. וגם כן אין עוד קושיא עליו מה שלא הצריך הקבלה בפני חבירים, וגם לתלמיד חכם, דכל זה איתאמר רק לעניין טהרות ולא למעשרות.

לענין טהרות באמת הזכיר הרמב"ם הפרטים שהוזכרו בבכורות

ותדע, דברמב"ם הלכות משכב ומושב (פ"י ה"א) - דשם דיבר מדיני טהרות - כתב, וז"ל: עם הארץ - אף על פי שהוא ישראל וישנו בתורה ובמצוות, הרי הוא בחזקת טמא ובגדיו מדרס לטהרות כו', ולעולם הוא בחזקה זו, ואינו נאמן על הטהרות עד שיקבל עליו דברי חבירות כו'. ושם הלכה ה' כתב, וז"ל: המקבל דברי חבירות צריך לקבל בפני שלשה חבירים, עכ"ל. וזהו כדברי הש"ס בכורות הנ"ל, כי שָׁם מקור מקומם טהור, לא כאן בהלכות מעשר.

ועוד שם בפרק עשירי ממשכב ומושב (ה"ג) כתב, וז"ל: תלמידי חכמים הרי הן בחזקת טהרה, נאמנין, ואינן צריכין לקבל דברי חבירות. אבל משחרב בית המקדש נהגו כהנים סלסול בעצמן שלא יהיו מוסרין טהרות אפילו לתלמידי חכמים - עד שיקבל עליו דברי חבירות, עכ"ל.

וכוונתו בזה גם כן אש"ס בכורות הנ"ל, דאמר שם להדיא כן. דבתר הך דאמר 'ואפילו תלמיד חכם צריך לקבל' כו', איתא שם, אבא שאול אומר, אף תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלשה חבירים, ולא עוד אלא שאחרים מקבלין לפניו. אמר רבי יוחנן, בימי בנו של רבי חנינא בן אנטיגנוס נשנית משנה זו (דאפילו תלמיד חכם צריך לקבל, רש"י), דרבי יהודה ורבי יוסי איסתפק להו מילתא בטהרות, שדרו רבנן לגבי בנו של רבי חנינא בן אנטיגנוס, אזילו אמרו ליה לעיין ביה. אשכחוהו דקא נטר טהרות, אותיב רבנן מדידיה לגבייהו, וקאי איהו לעיוני בה. אמר להו רבי יהודה, אביו של זה ביזה תלמידי חכמים, אף הוא מבזה תלמידי חכמים (במאי דאותיב רבנן מדידיה לגבייהו, ולא האמין לרבנן שבאו אצלו). אמר לו רבי יוסי, כבוד זקן יהא מונח במקומו, אלא מיום שחרב בית המקדש נהגו כהנים סלסול בעצמן שאין מוסרין את הטהרות לכל אדם, עכ"ל הגמרא, והן הן דברי הרמב"ם.

המקור לקבלה ברבים למעשרות הוא מירושלמי דמאי

ואולם עדיין נשאר לבאר, דמכל מקום מנא ליה לרמב"ם מה שכתב הלכות מעשר דצריך קבלה ברבים, דמש"ס בכורות הנ"ל אין מקור כלל לזה - לפי הנ"ל, דהא הך דבכורות לא איירי למעשרות, רק לטהרות.

אולם באמת מקורו גלוי, בירושלמי דמאי שם (פ"ב ה"ב), דעל המשנה הנ"ל 'המקבל עליו להיות נאמן', איתא שם בירושלמי, תני, הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות. תניתה רבי ינאי בי רבי ישמעאל ואמר טעמא, הדא דתימר במתארח אצלו (שמותר לאכול עמו, דוודאי אינו אוכל דבר שאינו מתוקן), אבל ברבים (שיהא נאמן לרבים ויסמכו עליו אם אומר על דבר שהוא מעושר), אינו נאמן עד שיקבל עליו ברבים, עכ"ל. וזה מקור גלוי למה שהצריך הרמב"ם קבלה ברבים למעשרות.

צ"ע באמת מה שהביא הכסף משנה המקור מבכורות

ומה שכתב הכסף משנה מקור על זה מהך דבכורות, צריך עיון גדול. וכבר עמד על זה הרב הפני משה ז"ל במראה הפנים שם בירושלמי, וז"ל: עד שיקבל עליו ברבים. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשר שם, והכסף משנה ציין - בסוף פרק עד כמה כו', וזה לדברי חבירות, כמו שנשנה בתוספתא (דמאי פ"ב ה"ב), ולמעשרות מכאן הוא דלמד, עכ"ל.

וזה פשוט ונגלה, אחרי שהרמב"ם ז"ל הביא הך דבכורות בדבריו לטהרות - בפרק עשירי ממשכב ומושב, וכן מדבריו בפירוש המשנה מתבאר גם כן להדיא כן. ומפאת זה בפרק עשירי ממעשר לא הזכיר כלל לשונות הגמרא בכורות - 'קבלת דברי חבירות' ו'בפני שלשה חבירים' ו'קבלת תלמיד חכם', רק כתב המקבל עליו 'להיות נאמן', והזכיר רק קבלה ברבים, ושתלמיד חכם אינו צריך.

מדוע לוקח מחשוד על השביעית צריך לעשר דמאי ✧ חשוד על השביעית נעשה חשוד על מעשר ראשון ועני

במשנה (ל.), החשוד על השביעית - אין חשוד על המעשרות, וברש"י: ולוקחין ממנו תבואה בשאר שני שבוע, ואין צריכים לעשר וודאי אלא דמאי, עכ"ל.

פשוט וודאי, דאין הכוונה דמפאת היותו חשוד על השביעית הוא דצריך לעשר פירותיו דמאי, דכיון דחשוד על השביעית אין חשוד על המעשר - מפאת דמעשר חמור כמבואר בגמרא, אם כן הוי ליה מקל על החמור, - דלא אבד חזקת כשרותו על החמור, ואם כן גם דמאי אין מצריך חשדתו על השביעית לעשר.

ואך כוונת רש"י פשוטה, דמתניתין וודאי בלוקח מעם הארץ מיירי, דתלמיד חכם אינו חשוד על השביעית, ואותו העם הארץ על כרחך דלא ידעינן ביה היותו נאמן על המעשרות, דאילו ידענו בו שנזהר במעשרות לא הוצרכה המשנה להשמיענו דאין חשוד על המעשרות, ועל כרחך דאיירי בסתם עם הארץ שלא ידענו ענייננו למעשרות מה הוא, וידענו היותו חשוד על השביעית, ואשמעינן התנא דהיותו חשוד על השביעית אין עושהו חשוד על המעשרות, ונשאר לעניין מעשרות דינו ממילא כשאר עם הארץ שלא ידענו אם מעשר או לא - דצריך לעשר פירותיו דמאי, ואף זה כן. ואילו היה נעשה חשוד, היה צריך לעשר פירותיו וודאי, דחשוד גרע מעם הארץ, ומחזקינן ליה לוודאי אינו מעשר, ומה שאין כן עתה דאינו נעשה חשוד, דינו רק כפי מה שהוא עם הארץ, ופירותיו דמאי, וזה פשוט.

אולם יש לספק, דהא דאמר כאן דאין חשוד על המעשרות, מפרש בגמרא דהוא משום דמעשר בעי חומה - חמור ליה משביעית. ואם כן הרי זהו רק במעשר שני (ראה דברים יד, כג ורש"י שם), ומה שאין כן מעשר ראשון ומעשר עני דלא בעי חומה (במדבר יח, לא; עיין ספרי זוטא שם; רש"י מכות טז: ד"ה טבל), נראה דנעשה חשוד להם.

ואתרומה יש לומר דאין נעשה חשוד, דהוא בעון מיתה (סנהדרין פג.), מה שאין כן מעשר ראשון ומעשר עני הם כמעשר שני לעניין טבל למעשרות (יבמות פו.), ואחרי ההפרשה - המעשר ראשון ומעשר עני עוד קל ממעשר שני הרבה, דאין בם קדושה כלל (רמב"ם הלכות מעשר פ"א ה"ב; שם הלכות מעשר שני פ"א ה"א), ואם כן כיון דאמעשר שני מפאת דבעי חומה הוא דאין נעשה חשוד, אם כן נראה דאמעשר ראשון ומעשר עני שפיר נעשה חשוד.

מי שאינו מאמין בתורה שבעל פה אם נקרא 'מין' ✧ הבא להתגייר ואינו מאמין בתורה שבעל פה מקבלין אותו

בשבת (לא.), מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו, כמה תורות יש לכם. אמר לו, שתים - תורה שבכתב ותורה שבעל פה. אמר לו, שבכתב - אני מאמינך, ושבעל פה - איני מאמינך, גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב. גער בו והוציאו בנזיפה. בא לפני הלל - גייריה.

בספר חידושי גור אריה (שם ד"ה גער) כתב: ומכאן יש ללמוד שהקראים אינם בכלל מינים, כי אם היו בכלל מינים אין סברא שהיה מקבל מין להתגייר, עכ"ל ז"ל, עיין שם.

ויש לחלק בין עכו"ם שלא נאמרה עליו התורה שבעל פה (ראה גיטין ס:), להקראים שהם ישראלים וקיבלו תורה שבעל פה ואחר כך כפרו בה - שפיר יש לומר דחשיבי מינים, כיון שכפרו בתורה שקיבלו, ואין ראיה כלל משם ממה שקיבל עכו"ם כופר בתורה שבעל פה להתגייר.

ועוד, דבלאו הכי הא קשה על הלל שקיבלו, דהא אמרינן בסוגיין (ל:) דעכו"ם הבא להתגייר אפילו מקבל כל התורה חוץ מדבר אחד ואפילו דקדוק אחד מדברי סופרים אין מקבלין אותו. ועל כרחך צריך לומר, דזהו רק ביודע התורה ואינו רוצה לקבלה, ומה שאין כן בשבת מה שאמר שאינו מאמין בתורה שבעל פה, זה אינו נחשב שאינו מקבלה, רק שעדיין לא ידע לה בהיותו עכו"ם, וסמכינן דשכיחי ישראל וילמוד ותתוודע לו יאמין בה גם כן ויקיימנה. וזה נראה גם כוונת רש"י שם (ד"ה גיירי"ה) [א].

ואם כן, אלו הקראים שקיבלו כבר תורה שבעל פה וידעו אותה ככל ישראל, ושוב יצאו מכללם וכפרו בה, שפיר יש לומר דחשיבי מינים, ואין לו עניין כלל להך דשבת.

בספק התוספות אם איסור דרבנן נחשב ראוי מן התורה

בגמרא (לא:), מבליעו בעורו (מוכרו בהבלעה בעורו), בחלבו, בגידו ובקרניו. ובתוספות: מבליעו בחלבו - דאסור למכור הבשר, אלא החלב והעור והגידין (דלאו בני אכילה נינהו). ויש לדקדק מכאן, דאפילו מאן דאסר לקמן (שם לב:) להמנות עכו"ם על הבכור, חלבו מיהא שרי, דכְעוֹר חשוב ליה, הואיל ואסור באכילה לישראל. ומיהו שמנו של גיד דלא אסור מדאורייתא (ראה חולין צא.), אפשר דאסור, עכ"ל. ומבואר דמסתפקא להו ז"ל, אי איסור דרבנן חשיב ראוי מן התורה, או אינו ראוי.

וקצת צריך עיון על דבריהם, משו"ס פסחים (פג:) דמיפשט פשיטא ליה התם, דשמנו של גיד חשוב ראוי לאכילה - לענין דחייל עליה איסור נותר. וש"ס פסחים הנ"ל כבר הובא **באחרונים** (ראה מלא הרועים ח"א ערך 'איסור דרבנן אי מיקרי אינו ראוי מדאורייתא' ד"ה מזה; מנחת חינוך מצוה ח אות ב ד"ה ומבואר) לראיה דאיסור דרבנן מיקרי ראוי.

ויש לדחות, דכיון דהוא רק מנהג, וכדאמר (פסחים וחולין שם) ישראל קדושים נהגו כו', על כן קיל משאר דרבנן גמור, ודרבנן גמור אפשר דגם מן התורה לא חשיב ראוי. ויש לומר, דזהו טעמא דרב אשי בפסחים שם, דמוקי מתניתין בשמנו של גיד - ולא בחיצון וכרבינא שם, עיין שם היטב, דרב אשי סבירא ליה דדרבנן גמור כחיצון שפיר לא מיחשיב ראוי, ולא הוי נותר כלל, ורבינא סבירא ליה דגם דרבנן גמור חשוב ראוי מן התורה, וזהו פלוגתת רבינא ורב אשי, ודו"ק.

ואולם ברש"י שם (ד"ה רב אשי), דייק לכתוב 'דכיון דהשומן מותר מן התורה' כו', ומוכח דאין הטעם מפאת היותו רק מנהג, רק אפילו היה דרבנן גמור היה נחשב ראוי, כיון דמותר מן התורה. והכי דייק נמי תוספות כאן, דכתבו 'ומיהו שמנו של גיד דלא אסור מדאורייתא' כו', ובאתי רק להעיר.

אם יש עשה דשימור בתרומה טמאה

מצאתי להפני יהושע שבת (כא. ד"ה אלא) שכתב, דאסור לשרוף תרומה טמאה בלתי שיהנה בשעת שריפתה, משום דכששורפה בלי הנאה חשיב איבוד, עיין שם היטב.

ויש ראיה ברורה מזה, דיש גם בתרומה טמאה עשה דשימור, דאיבוד הזה, הרי אין בו שום איסור, רק מפאת העשה דשימור (ראה במדבר יח, ח; גמרא כאן לד.) וכנודע.

אולם בגמרא (לד.), פליגי תנאי אי חייב לשמור תרומה תלויה מטומאה, דמאן דמחייב סבירא ליה דיש אם למקרא, ועל כן כיון דקרינן (במדבר יח, ח) 'ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי', ובשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת טהורה ואחת תלויה, ועל כן יש חיוב שימור גם בתלויה, ומאן דפוטר סבירא ליה דיש אם למסורת, ו'תְּרוּמָתִי' כתיב, דהיינו רק תרומה טהורה, עיין שם. ומבואר בזה להדיא דקרא ד'משמרת תרומותי' קאי רק אטהורה או גם אתלויה, אבל אטמאה לכולי עלמא לא קאי קרא.

ואין לומר, דכאן פליגי רק לעניין איסור לטמא תרומה, וזה לא שייך בטמאה, דבלאו הכי הרי טמאה היא, מה שאין כן שארי דברים האסורים מכח העשה דשימור - כגון איבוד והפקעת קדושה - שפיר אסור גם בטמאה. דזה אינו, דכיון דמפורש בגמרא כאן דגוף קרא דשימור לא קאי כלל אטמאה, אם כן מהיכי תיתי לאסור שאר הדברים, וצריך עיון.

בזכרון קדוש

תיאורים מרתקים וזכרונות עסיסיים
מעד נאמן טו"ב שנים - נכד רבינו ר' דוד מארגנשטערן ז"ל

כפי העולה מזכרונות הנכד, רבינו צמח על קרקע פוריה, כאשר זקניו של רבינו היו תלמידי חכמים מופלגים והיו מסתופפים בצל קדשו של **הרה"ק מצאנז בעל 'דברי חיים'** זי"ע:

"ר' **יהודה ענגיל** אביו של ר' **הערצל**, וכן גם בנו - שהיה סבא של ר' יוסף ענגיל, היו תלמידי חכמים גדולים, וכן גם חסידים נלהבים. ר' הערצל היה נחשב בזמנו לאחד מחסידיו הראשונים של **הרבי מסאנץ** זי"ע, בעל 'דברי חיים'.

ר' יהודה ענגיל, בנו של ר' הערצל ענגיל, נשא לאשה את לאה בת ר' **משה דוד שטיגליץ**, איש עסקים, גדול בתורה, וחסיד של הרבי הראשון מסאנץ. ר' יוסף ענגיל זצ"ל כתב על זקנו ר' משה דוד ז"ל בפתיחה לספרו 'שב דנחמתא': 'הגביר החריף והבקיא, החסיד המפורסם, נודע בשערים לשם ולתהילה'".

בשבוע הבא אי"ה:
תיאור על דמות אביו של רבינו וכשרונותיו הנדירים

א) שכתב: "גייריה - וסמך על חכמתו שסופו שירגילנו לקבל עליו, דלא דמיא הא לחוץ מדבר אחד, שלא היה כופר בתורה שבעל פה, אלא שלא היה מאמין שהיא מפי הגבורה, והלל הובטח שאחר שילמדנו יסמוך עליו".

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:
"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"
(הבטחתו של רבינו זי"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל – מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית) ולקבלת הגליון:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: a1800200855@gmail.com